

ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANAS VALSTS PLĀNS 2021. – 2028. GADAM

10. nodaļa Izlietotā iepakojuma rašanās novēršanas valsts programma

Nodaļas saturs

10.1. Situācija izlietotā iepakojuma apsaimniekošanā un nākotnes prognoze	2
10.2. Pasākumi atkritumu rašanās novēršanai	6
10.3. Pasākumi atkritumu rašanās novēršanai un aprites ekonomikas ieviešanai	10
10.4. Pasākumi plāns	13

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

2020

10. Izlietotā iepakojuma rašanās novēršanas valsts programma

Programmas mērķi:

- 1) saraut saikni starp ekonomikas izaugsmi un atkritumu radīšanu un ar to saistīto ietekmi uz vidi;
- 2) samazināt radīto atkritumu apjomu, veicinot produktu pārstrādi, atkārtotu izmantošanu vai ilgāku izmantošanu;
- 3) samazināt materiālu un produktu ražošanā izmantoto kaitīgo vielu daudzumus.

Programmas izstrādē izmantots SIA "GatewayBaltic" 2020. gada izvērtējums¹ par iepakojuma plūsmām, tendencēm un nākotnes prognozēm.

10.1. Situācija izlietotā iepakojuma apsaimniekošanā un nākotnes prognoze

Izmantotie pieņēmumi

Esošās situācijas apraksts balstās uz pieņēmumu, ka esošā izlietotā iepakojuma apsaimniekošanas sistēma turpinās attīstīties kā līdz šim bez būtiskas politikas instrumentu ietekmes, ņemot vērā prognozes par demogrāfisko un ekonomisko rādītāju izmaiņām un to ietekmi uz radīto atkritumu daudzumu, pieejamās atkritumu apsaimniekošanas jaudas, kā arī pārstrādes jaudu pieaugums, par kuru ir zināms.

Tiek ņemts vērā, ka tiks turpināta sekojošu atkritumu apsaimniekošanas pasākumu īstenošana:

- 1) pārstrādei derīgo materiālu dalītā vākšana;
- 2) nešķirotu sadzīves atkritumu savākšana ar tai sekojošu atkritumu plūsmas mehānisko šķirošanu 2 vai 3 frakcijās (augsta kaloritāte, zema kaloritāte, bioloģiski noārdāmā frakcija);
- 3) izlietotā iepakojuma dalītās savākšanas sistēmas attīstība līdzšinējā tempā.

Tika vērtēta izlietotā iepakojuma plūsmas 2020. – 2035. gadam (nākotnes prognoze) un veikts novērtējums attiecībā uz izlietotā iepakojuma apsaimniekošanas mērķrādītāju izpildi.

Ņemot vērā Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 30. maija direktīvā (ES) 2018/852, ar ko groza Direktīvu 94/62/EK par iepakojumu un izlietoto iepakojumu (turpmāk – Direktīva 2018/852) un Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 5. jūnija direktīvā (ES) 2019/904 par konkrētu plastmasas izstrādājumu ietekmes uz vidi samazināšanu (turpmāk – Direktīva 2019/904) noteiktās prasības, tika atsevišķi vērtēti arī radītā atkārtoti lietojamā stikla, plastmasas polietilētaftalāta materiālu grupas (PET) un alumīnija iepakojuma plūsmas.

Attiecībā uz atsevišķu vienreiz lietojamo plastmasas izstrādājumu ierobežojumiem, kas noteikti Direktīvā 2019/904, tiek izdarīts pieņēmums, ka tie tiks aizstāti ar alternatīviem plastmasas izstrādājumiem, uz kuriem Direktīva 2019/904 šobrīd neattiecas.

Tiek ņemti vērā Direktīvā 2018/852 un Direktīvā 2019/904 noteiktie savākšanas un pārstrādes mērķi. Pārstrādes rezultātu novērtēšanas vajadzībām tiek pieņemts, ka izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķi 2035. gadā saglabāsies 2030. gada līmenī. Tiek ņemta vērā arī Direktīvas 2019/904 prasība iekļaut noteiktu daudzumu pārstrādāta materiāla jaunu produktu ražošanā, taču netiek pieņemts, ka uzstādītie mērķi tiks *de facto* sasniegti.

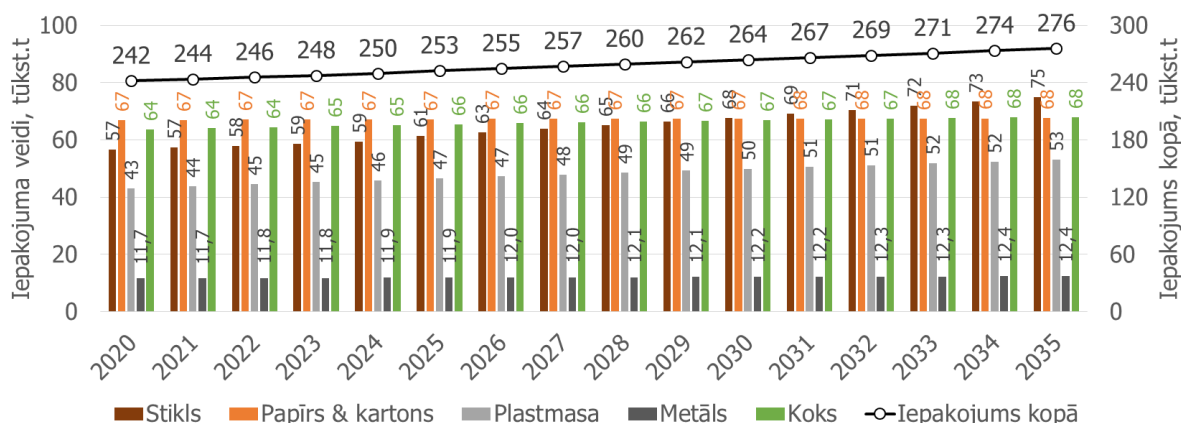
¹ SIA "GatewayBaltic" (2020). "Investīciju vajadzību izvērtējums atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021.-2028.gadam", 2.nodevums.

Tā kā nav precīzu datu par pārstrādātās plastmasas īpatsvaru dzērienu iepakojumā, tad tiek pieņemts, ka 2020. gadā pārstrādāta PET īpatsvars dzērienu iepakojumā veido 8%, savukārt citu pārstrādātu plastmasas materiālu veidu (HDPE, LDPE, PP u.c.) īpatsvars dzērienu iepakojumā veido 1%. Pieņēmums tiek pamatots ar 2016. gada novērtējumu² par pārstrādātās plastmasas īpatsvaru plastmasas iepakojumā ES tirgū, kā arī to, ka pārstrādāta PET izmantošana pārtikas produktu iepakojumā atšķirībā no citu pārstrādātu plastmasas materiālu izmantošanas tiek uzskatīta par drošu.

Izvērtēšanas rezultāti

Radītais izlietotā iepakojuma daudzums turpinās palielināties, 2035. gadā sasniedzot 276 tūkst.t, kas nozīmē pieaugumu par 14%. (10.1.1. attēls).

Radītajā daudzumā turpinās dominēt stikls, koks, papīrs un kartons, taču to procentuālais sadalījums mainīsies, 2020. gadā dominēs papīrs un kartons, 2035. gadā – stikls. Pēc pašreizējām prognozēm, visstraujāk palielināsies stikla daudzums (par 32%) un plastmasas daudzums (par 23%). 2035. gadā stikla daudzums sasniegs 75 tūkst.t, plastmasa – 53 tūkst.t, metāla – 12 tūkst.t, savukārt koka – 68 tūkst.t.

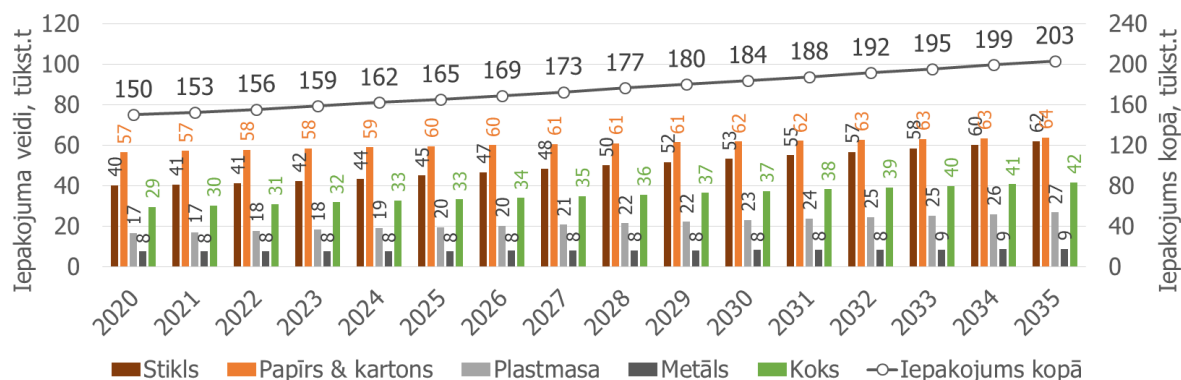
10.1.1. attēls. Radītais izlietotā iepakojuma daudzums, 2020 – 2035

Avots: SIA “GatewayBaltic”, 2020.

Turpinās attīstīties dalītās atkritumu vākšanas sistēma, palielinot ar šķirošanas iespējām nodrošināto mājāsaimniecību īpatsvaru no 67% 2020. gadā līdz 90% 2035. gadā. Neskatoties uz to, patērētāju iesaiste izlietotā iepakojuma dalītā vākšanā būs viduvēja, t.i. **2035. gadā izlietoto iepakojumu šķiros vien aptuveni 60% patērētāju, kam par iemeslu būs galvenokārt nepietiekama ekonomiskā motivācija.**

Līdz ar radītā izlietotā iepakojuma daudzuma palielināšanos pieaugs arī kopējais savākto izlietotā iepakojuma daudzums (10.1.2. attēls), taču dalīti savākti tiks vien no 62% radītā iepakojuma 2020. gadā līdz 74% 2035. gadā. Visu radīto izlietotā iepakojuma materiālu veidu daudzums 2020.-2035. gada periodā palielināsies līdzīgi kopējām izlietotā iepakojuma pieauguma tendencēm.

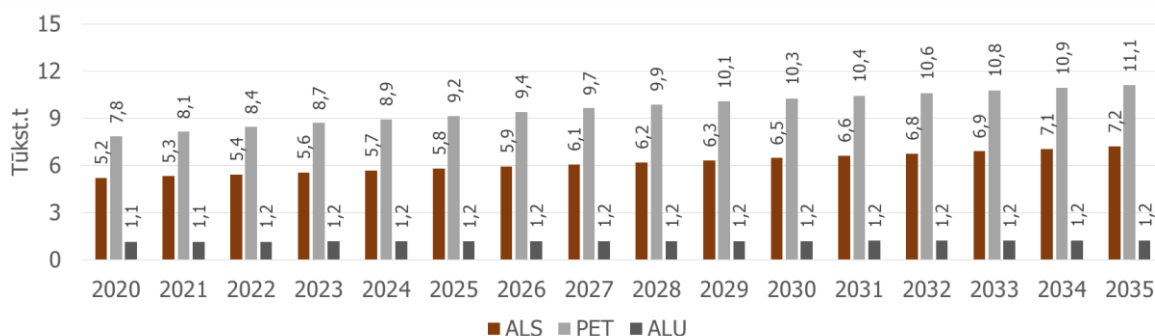
² Circular Plastics Alliance: 100+ signatories commit to use 10 million tons of recycled plastic in new products by 2025. Pieejams: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_5583 (SIA “GatewayBaltic”, 2020).

10.1.2. attēls. Savāktais izlietotā iepakojuma daudzums, 2020 – 2035
Avots: SIA “GatewayBaltic”, 2020.

Visstraujāk palielināsies dalīti savākto plastmasas daudzums (par 62%), stikla (par 54%) un koka (par 41%) daudzums, savukārt metāls, papīrs un kartons tiks dalīti savākti par 15% vairāk, kas skaidrojams ar jau šobrīd augsto šo materiālu savākto daudzumu.

10.1.3. attēlā parādītas radītā atkārtoti lietojamā stikla (ALS), plastmasas (PET) un alumīnija (ALU) plūsmas. Redzams, ka visu radīto atsevišķo izlietotā iepakojuma veidu daudzums palielināsies līdzīgi kopējām izlietotā iepakojuma pieauguma tendencēm. ALS no kopējā radītā stikla veidos aptuveni 8-9%, PET no kopējā radītā PLA – aptuveni 18-20%, ALU no kopējā radītā MET – aptuveni 10%.

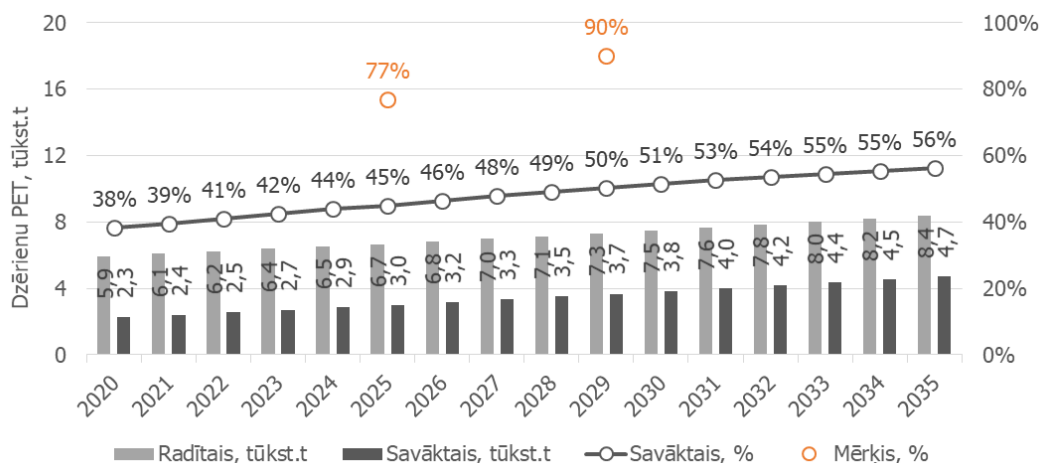

10.1.3. attēls. Radītais ALS, PET un ALU daudzums, 2020 – 2035
Avots: SIA “GatewayBaltic”, 2020³

Vērtējot dalītās atkritumu vākšanas sistēmas efektivitāti dzērienu iepakojuma savākšanā, īpaši izcelts ir dzērienu PET, kam Direktīvā 2019/904 noteikts 77% savākšanas mērķis 2025. gadā un 90% mērķis 2030. gadā.

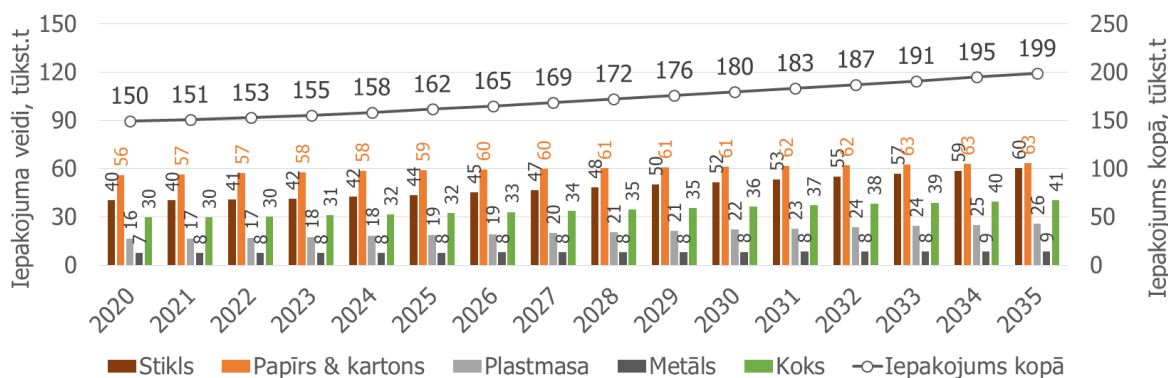
Rezultāti rāda, ka, lai gan ar pieaugošu tendenci, dzērienu PET netiks savākts pietiekamā daudzumā, lai izpildītu mērķi, t.i. **2025. gadā PET savākšana atpaliks no mērķa par 32%, bet 2029.gadā – par 40%** (10.1.4. attēls).

³ Iegūtie rezultāti ir aptuvena aplēse, un tie nav validēti, tā kā datu par ALS, PET un ALU nacionālā līmenī līdz šim nav vākti un pieejami, tomēr izvērtējuma vajadzībām tos var uzskatīt par pietiekami ticamiem.

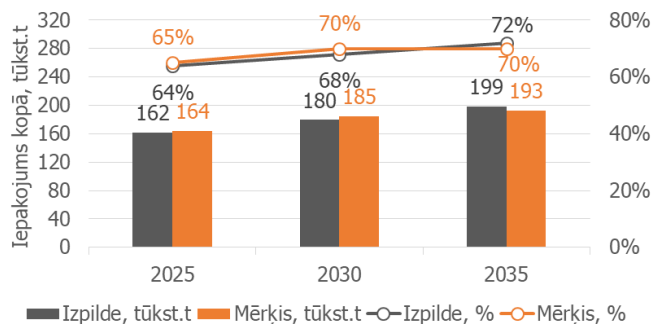
10.1.4. attēls. Dalīti savāktais dzērienu PET iepakojums, mērķis un izpilde, 2020- 2035
Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

Tiek prognozēts arī pārstrādātā izlietotā iepakojuma daudzums, kas analizētajā periodā pakāpeniski pieaugs no 150 tūkst.t līdz 199 tūkst.t jeb no 62% līdz 72% no kopējā radītā izlietotā iepakojuma (10.1.5. attēls).

10.1.5. attēls. Pārstrādātā izlietotā iepakojuma daudzums, 2020 -2035
Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

2025. gada un 2030. gada izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķi neizdosies sasniegt par attiecīgi 1% un 2%, savukārt, pieņemot, ka pārstrādes mērķi 2035. gadā saglabāsies 2030. gada līmenī, 2035.gada mērķis tiks izpildīts ar 2% pārsvaru (10.1.6. attēls).

10.1.6. attēls. Direktīvas 2018/852 noteiktie izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķrādītāji un to izpilde. Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

Līdz ar pārstrādātā izlietotā iepakojuma daudzuma palielināšanos, ievērojami samazināsies apglabāto izlietotā iepakojuma daudzums, 2035. gadā sastādot 57 tūkst.t.

Kopumā izvērtēšanas rezultāti parāda, ka, izlietotā iepakojuma apsaimniekošanas sistēmai attīstoties līdzšinējā tempā, sagaidāms radīto izlietotā iepakojuma daudzuma pieaugums. Pieaugums būs vērojams arī savāktā un pārstrādātā izlietotā iepakojuma daudzumā, tomēr atsevišķi mērķi netiks sasniegti, t.sk. dzērienu PET dalītas savākšanas mērķis, kā arī plastmasas, metāla un kopēja izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķi. Iegūtie rezultāti liecina, ka būs nepieciešams īstenot papildu pasākumus gan iepakotājiem ilgtspējīga iepakojuma dizaina izveidošanā, gan patērētājiem dalītās atkritumu vākšanas iespēju aktīvākā izmantošanā.

10.2. Pasākumi atkritumu rašanās novēršanai

Pasākumi atkritumu rašanās novēršanai balstās uz Direktīvā 2018/851 ietverto pasākumu kopumu un **iespējamiem instrumentiem** to īstenošanai, konkrēti:

- 1) pārstrādātā materiāla obligātā minimālā īpatsvara noteikšana dzērienu PET iepakojumam, kas sasniedzams līdz 2025. gadam un 2030. gadam;
- 2) diferencēta dabas resursu nodokļa (DRN) piemērošana, lai veicinātu tādu produktu un materiālu izmantošanu, kas ir sagatavoti atkārtotai lietošanai vai pārstrādāti;
- 3) DRN par atkritumu apglabāšanu turpmāka paaugstināšana;
- 4) aizliegums tirgū laist atsevišķus vienreiz lietojamus plastmasas izstrādājumus, kas attiecas uz iepakojumu, tostarp no putu polistirola izgatavotu pārtikas taru un no oksonoārdāmas plastmasas izgatavotus izstrādājumus (saskaņā ar Direktīvas 2019/904 5. panta un pielikuma B daļas prasībām);
- 5) izlietotā iepakojuma dalītas atkritumu vākšanas turpmāka straujāka attīstīšana, panākot, ka visas mājsaimniecības ir nodrošinātas ar atkritumu šķirošanas iespējām.

Izmantotie pieņēmumi

Bieži, veicot aprites cikla analīzi, materiālu modelēšana tiek veikta noslēgta cikla sistēmās, pieņemot, ka materiālu aizvietojamība ir 1:1. Tomēr realitātē materiāli tiek pārstrādāti atvērtā ciklā, kas bieži nozīmē materiālu kvalitātes zudumu lietošanas (piemēra, UV degradācija, nodilums), šķirošanas (piesārņojums un/vai piemaisījumi) vai pārstrādes (masas zudums) procesu rezultātā. Balstoties uz literatūras analīzi⁴, modelī tiek pieņemts, ka stikls un metāls (t.sk. alumīnijs) ir materiāli, kas pārstrādes rezultātā kvalitāti nezaudē, tāpēc pilnībā spēj aizvietot izejmateriālus (1:1). Savukārt pārstrādātā papīra un plastmasas kvalitāte ir zemāka par izejmateriālu kvalitāti, tāpēc šiem materiāliem aizvietojamības rādītājas ir <1, t.i. papīram 0,833106, plastmasai 0,800107 un PET 0,625108.

Tiek pieņemts, ka līdz ar aizlieguma stāšanos spēkā oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi tiks aizstāti ar līdzvērtīgas plastmasas izstrādājumiem (piemēram no LDPE). Līdzīgs pieņēmums izdarīts attiecībā uz izstrādājumiem no putu polistirola.

Pieņemts, ka DRN likmes izmaiņu rezultātā mainīsies arī ražotāju atbildības sistēmu (RAS) komersantu pakalpojuma maksa par pārstrādātiem materiāliem. Rezultātā iepakotāji izvēlēsies

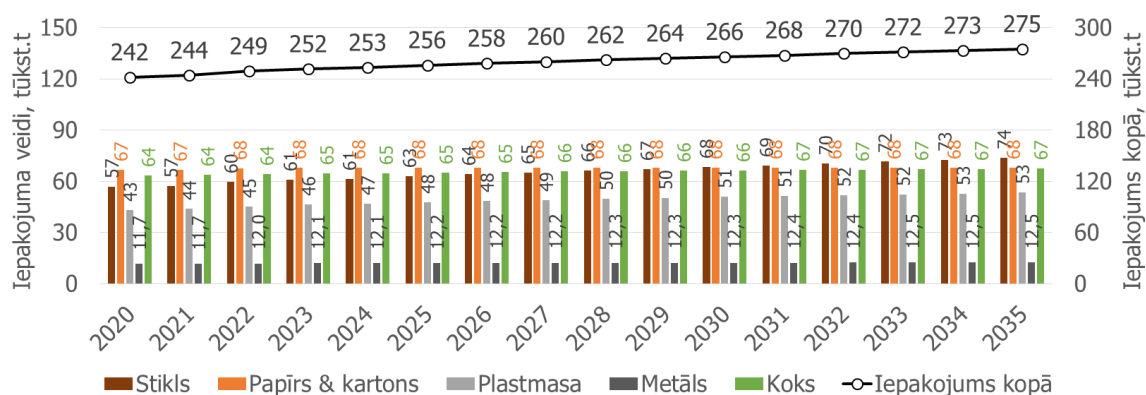
⁴ Lazarevic D., Auostin E., Buclet N., Brandt N., 2010. *Plastic waste management in the context of a European recycling society: Comparing results and uncertainties in a life cycle perspective. Resources, Conservation and Recycling*. Vol.55(2). pp.246-259. Pieejams: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2010.09.014> (SIA "GatewayBaltic", 2020)

iepakot produktus iepakojumā, kurā izmantots pārstrādāts materiāls, ja tas izmaksu ziņā summāri būs lētāks (materiāla cena, DRN un RAS apsaimniekošanas maksa).

Izvērtēšanas rezultāti

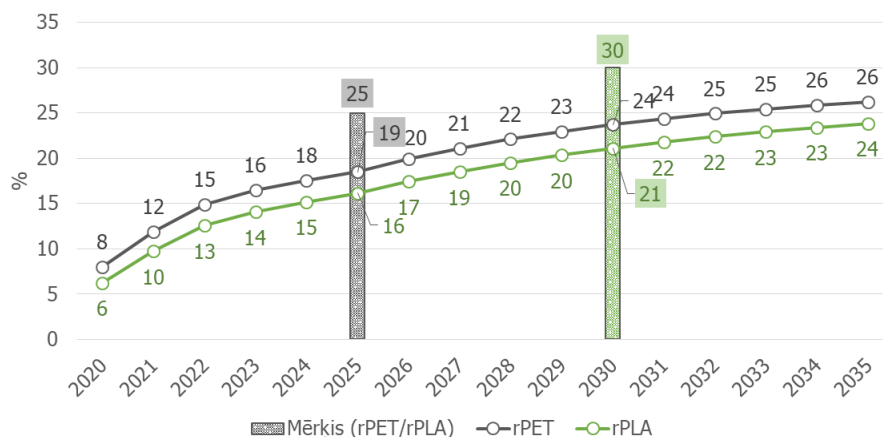
Atkritumu rašanās novēršanas pasākumu īstenošanas rezultātā radītais izlietotā iepakojuma daudzums palielināsies un 2035. gadā sasniegs 275 tūkst.t. (10.2.1. attēls) Tas saistīts ar pārstrādājamo materiālu intensīvāku izmantošanu iepakojuma ražošanā, kas ietekmē izmantotā iepakojuma materiāla daudzuma palielināšanos uz vienu iepakojuma vienību. Pārstrādātu materiālu izmantošanu veicinās gan pārstrādātā materiāla obligātā minimālā īpatsvara noteikšana dzērienu iepakojumam, gan pazemināts DRN pārstrādātiem materiāliem salīdzinājumā ar izejmateriāliem (visiem materiālu veidiem attiecībā 0,4:1).

Radīto izlietotā iepakojuma daudzumu iespējams mazināt, paaugstinot DRN likmi iepakojumam kopumā, taču vienlaikus arī saglabājot pazeminātu DRN likmi pārstrādātiem materiāliem.

10.2.1. attēls. Radītais IA daudzums, piemērojot iepakojumam augstāku DRN likmi, 2020-2035. Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

Radītā dzērienu iepakojuma kontekstā tiek novērtēts arī **iepakojuma dizains**, t.i. pārstrādātā jeb otrreizējā materiāla īpatsvars iepakojumā. Modelēšanas rezultāti parāda, ka, lai gan iepakotāji ir informēti par Direktīvas 2019/904 noteikto mērķi attiecībā uz dzērienu PET iepakojumu un cenšas šo mērķi sasniegt, tomēr bez papildu stimulemi mērķis netiks sasniegts ne 2025. gadā, ne 2030. gadā (10.2.2. attēls).

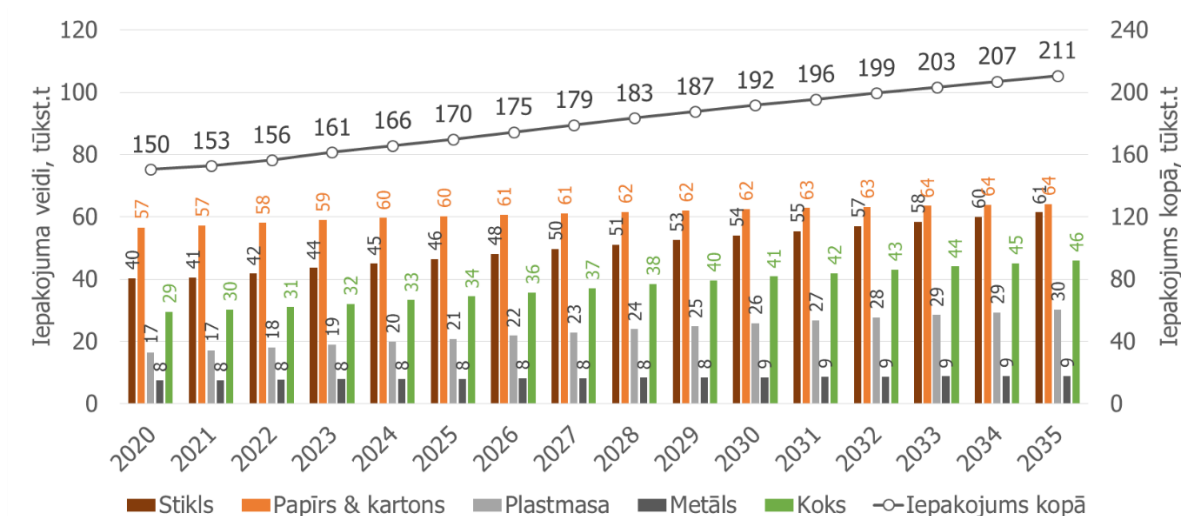

10.2.2. attēls. Pārstrādātā dzērienu PET iepakojuma (rPET) un dzērienu plastmasas iepakojuma (rPLA) īpatsvars iepakojumā, 2020 -2035. Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

10.2.2. attēlā redzams, ka 2025. gadā rPET tiks izmantots aptuveni 19% izstrādājumu, atpaliekot no mērķa par 6%. Iepakotāji nespēs izpildīt arī rPLA izmantošanas mērķi, kas noteikts 2030. gadam 30% apmērā – rPLA veidos vien aptuveni 21% dzērienu plastmasas iepakojuma. Redzams, ka rPET tiks izmantots vairāk, t.i. 24% 2030.gadā, un tiks ieskaitīts kopējā izmantotajā rPLA īpatsvarā.

Izlietotā iepakojuma dalītās atkritumu vākšanas straujākai attīstībai jāpanāk, ka līdz 2030. gadam visas mājsaimniecības ir nodrošinātas ar atkritumu šķirošanas iespējām. To iespējams panākt, **aizliedzot poligonos apglabāt pārstrādājamo izlietoto iepakojumu**. Ne tik strauju dalītās atkritumu vākšanas sistēmas attīstību iespējams panākt, arvien paaugstinot **DRN par atkritumu apglabāšanu poligonā**.

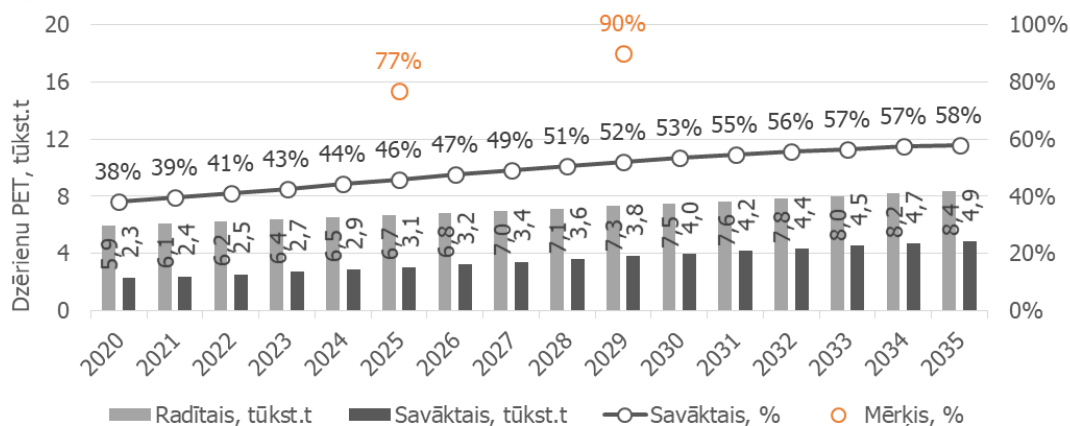
Dalītās atkritumu vākšanas sistēmas attīstība veicinās lielāku dalīti savākto izlietotā iepakojuma daudzumu. Tiks panākts straujāks dalīti savākto plastmasas un koka iepakojuma daudzums, nedaudz pazemināsies stikla iepakojuma daudzums.

10.2.3. attēls. Savāktais izlietotā iepakojuma daudzums, 2020 -2035.

Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

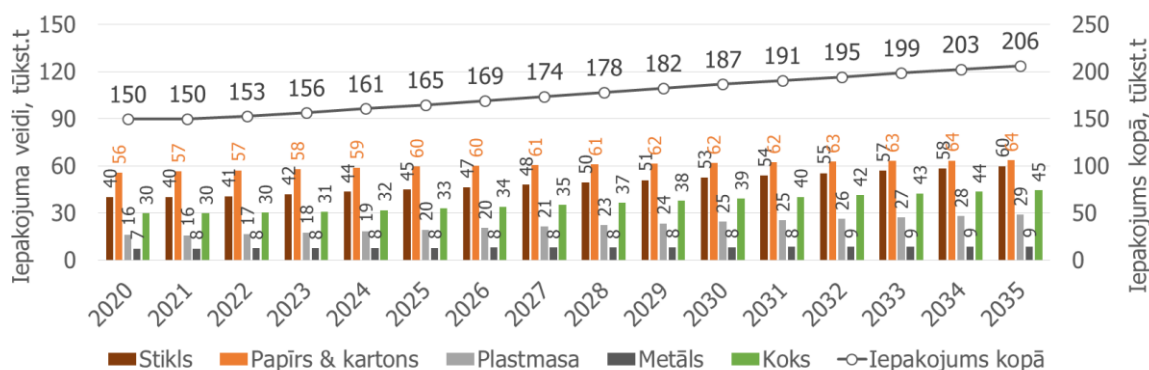
Bez pietiekamas mājsaimniecību iesaistes izlietotā iepakojuma šķirošanā netiks sasniegti dzērienu PET iepakojuma dalītās savākšanas mērķi. Tie 2025. gadā tiks palielināti tikai par 1%, bet 2029.gadā – par 2%, līdz ar to dzērienu PET iepakojuma savākšana joprojām būtiski atpaliks no mērķa (10.2.4. attēls).

10.2.4. attēls. Dalīti savāktais dzērienu PET iepakojums, mērķis un izpilde, 2020 -2035.

Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

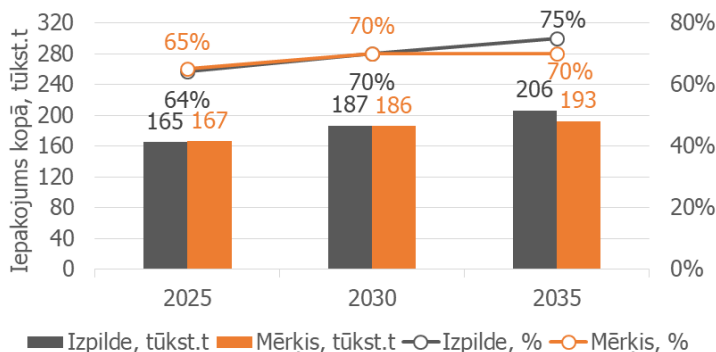
Palielinoties dalīti savāktā izlietotā iepakojuma daudzumam, tiek prognozēts arī proporcionāls pārstrādātā izlietotā iepakojuma daudzums, kas 2035. gadā sasniegs 206 tūkst.t jeb 75% no kopējā radītā izlietotā iepakojuma daudzuma (10.2.5. attēls).

10.2.5. attēls. Pārstrādātā izlietotā iepakojuma, 2020-2035.

Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

Izlietotā iepakojuma pārstrādes 2025. gada mērķi neizdosies sasniegt par 1%, savukārt 2030. gada mērķis tiks izpildīts noteiktajā apjomā. Pieņemot, ka pārstrādes mērķi 2035. gadā saglabāsies 2030. gada līmenī, 2035. gada mērķis tiks izpildīts ar 5% pārsvaru (10.2.6. attēls).

10.2.6. attēls. Direktīvas 2018/852 noteiktie izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķrādītāji un to izpilde. Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020.

Modelēšanas rezultāti rāda, ka atsevišķi izlietotā iepakojuma materiālu veidu (plastmasa un melnā metāla) pārstrādes mērķi netiks izpildīti.

Rezultāti parāda, ka straujāk kritīsies apglabāto izlietotā iepakojuma daudzums, 2035. gadā sasniedzot 50 tūkst.t. Apglabātā izlietotā iepakojuma daudzuma mazināšanās novērojama visiem iepakojuma materiāla veidiem.

Secinājumi

- 1) atkritumu rašanās novēršanas pasākumi nav pietiekami, lai sasniegtu mērķus.
- 2) Iepakojumam ir būtiska nozīme iepakotā produkta pasargāšanā no bojājumiem, tādēļ tam jāatbilst noteiktām tehniskām kvalitātes prasībām. Ne visi pārstrādātie materiāli spēj to nodrošināt līdzvērtīgi izejmateriāliem. Nosakot pārstrādātā materiāla īpatnību iepakojumā, tika novērots t.s. atsitiena efekts. Lai gan kopējais radītais izlietotā iepakojuma daudzums tā rezultātā palielinās, kopējā ietekme uz vidi salīdzinājumā ar izejmateriālu izmantošanu vēl būtu vērtējama, ņemot vērā visus iepakojuma aprites cikla posmus.
- 3) Lai gan tiek īstenoti pasākumi gan ilgtspējīga iepakojuma dizaina veicināšanai, gan mājāsaimniecību dalītās atkritumu vākšanas sistēmas straujākai attīstīšanai, gan arī

aizliedzot atsevišķu nepārstrādājamu plastmasas izstrādājumu izmantošanu, atsevišķi izlietotā iepakojuma apsaimniekošanas mērķi netiek sasniegti, t.sk. pārstādītā dzērienu PET iepakojuma un dzērienu plastmasas iepakojuma īpatsvars dzērienu iepakojumā, dzērienu PET iepakojuma dalītās savākšanas mērķis, kā arī plastmasas un melnā metāla iepakojuma pārstrādes mērķi.

- 4) rezultāti rāda, ka nepieciešams īstenot papildu pasākumus, kas veicinātu patērētāju aktīvāku iesaisti atkritumu dalītā vākšanā.

10.3. Pasākumi atkritumu rašanās novēršanai un aprites ekonomikas ieviešanai

Pasākumi atkritumu rašanās novēršanai ir papildināti ar pasākumiem aprites ekonomikas veicināšanai, t.i. **dzērienu depozīta sistēmas ieviešanu Latvijā no 2022. gada.**

Izmantotie pieņēmumi

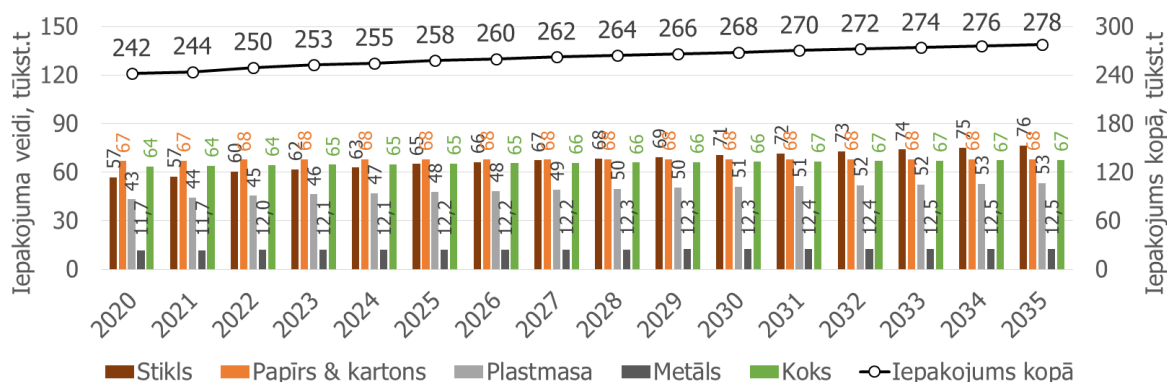
Tiek pieņemts, ka depozīta sistēmā tiks ietverti gāzēti un negāzēti bezalkoholiskie dzērieni (minerālūdens, dzeramais ūdens, limonādes, enerģijas dzērieni, ledus tēja u.c.), alus, citi fermentētie produkti, izņemot vīnu un augļu vīnu ar alkohola saturu līdz 6% (piemēram, sidrs, alkoholiskie kokteiļi ar alkohola saturu 0,5 – 6%). Depozīta sistēmā tiks iekļautas:

- stikla pudeles ar tilpumu no 0,1 līdz 3 l (neieskaitot);
- stikla pudeles citiem fermentētiem produktiem ar alkohola saturu līdz 6 % no 0,1 l līdz 0,75 l (neieskaitot);
- PET pudeles ar tilpumu no 0,33 līdz 3 l (neieskaitot);
- PET pudeles alum un citiem fermentētiem produktiem ar alkohola saturu līdz 6 % no 0,33 l līdz 0,5 vai 1 l;
- skārdenes ar tilpumu no 0,2 līdz 1 l.

Paredzēts, ka **depozīta sistēmā tiktu ietverti 58% no kopējā patērētā dzērienu daudzuma Latvijā**, savukārt no kopējā patērētā dzērienu iepakojuma depozīta sistēmai būt atbilstošs 41%⁵. Tiek pieņemts, ka depozīta maksa par jebkuru iepakojuma veidu ir 0,10 *euro* par iepakojuma vienību. Par vienu no depozīta sistēmas priekšrocībām tiek uzskatīta aktīva mājāsaimniecību iesaiste atkritumu šķirošanā, nodrošinot augstu atgrieztā iepakojuma īpatsvaru.

Izvērtēšanas rezultāti

Rezultāti parāda, ka radītais izlietotā iepakojuma daudzums būs tuvs daudzuma un sadalījuma ziņā 10.1. un 10.2. apakšpunktā ietvertajām (10.3.1. attēls).

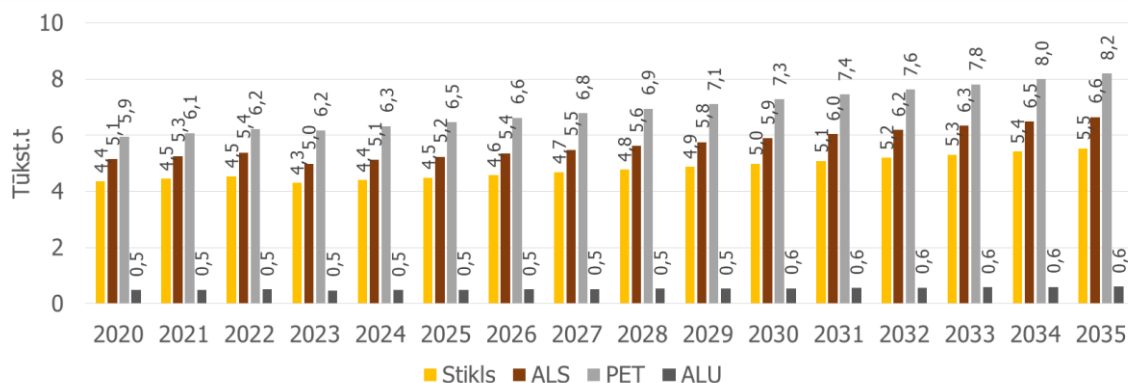

10.3.1. attēls. Radītais izlietotā iepakojuma daudzums, 2020-2035.
Avots: SIA “GatewayBaltic”, 2020

⁵ Gateway&Partners (2019). Industrijas ietekmes pētījums depozīta sistēmas ieviešanas gadījumā Latvijā

Papildus izdalīts un aprēķināts arī dzērienu stikla, PET un alumīnija iepakojuma daudzums. Šo plūsmu modelēšana balstīta uz datiem par dzērienu patēriņu Latvijā un dzērienu iepakojumā izmantotajiem materiālu veidiem. Radītais dzērienu depoizīta iepakojuma daudzums 2020. gadā ir 16 tūkst.t. No tām 9,5 tūkst.t ir stikla pudeles (10.3.2. attēls) (t.sk. 5.1 tūkst.t – ALS), 5.9 tūkst.t ir PET pudeles, un 0.5 tūkst.t ir ALU bundžas.

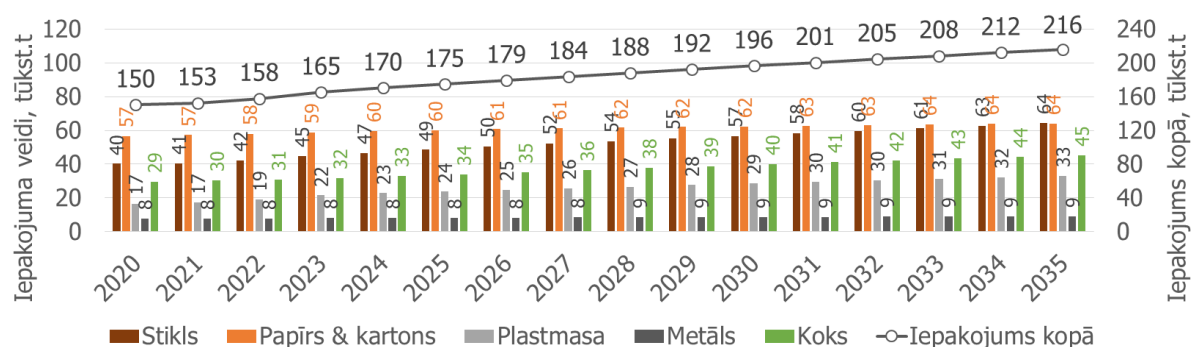
Līdzīgi kopējā radītā IA daudzuma pieauguma tendencei, līdz 2035.gadam palielināsies arī radītais dzērienu iepakojuma daudzums, 2035.gadā sasniedzot 21 tūkst.t. Tādējādi dzērienu depoizīta iepakojums veido 6.6 % (2020.gadā) līdz 7.6% (2035.gadā) no kopējā radītā IA daudzuma.

10.3.2. attēls. Radītais dzērienu vienreiz lietojamā stikla (Stikls), atkārtoti lietojamā stikla (ALS), PET un alumīnija (ALU) iepakojuma daudzums, 2020-2035.

Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

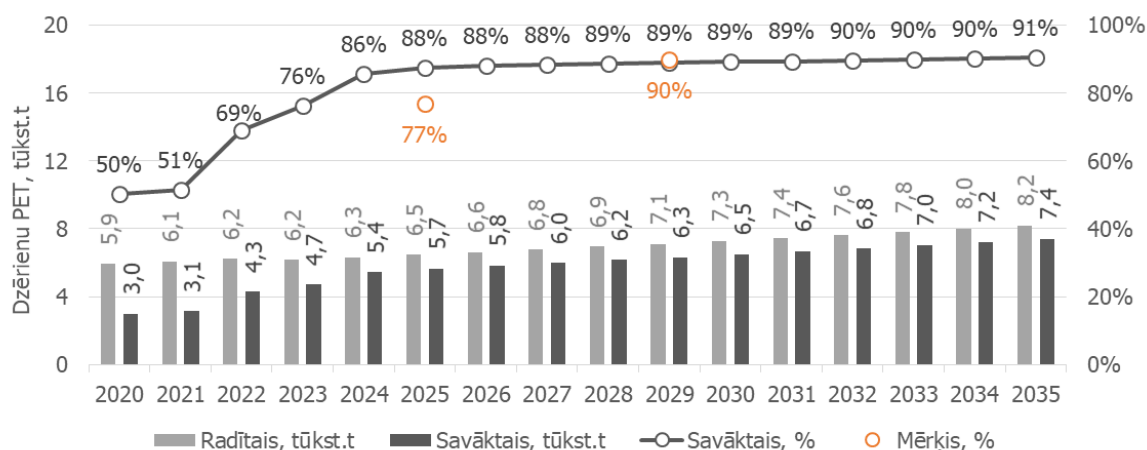
Depoizīta sistēma palīdz palielināt dalīti savāktā izlietotā iepakojuma daudzumu, 2035. gadā panākot par 5 tūkst.t vairāk savāktu iepakojumu kā 10.2. apakšpunktā un par 13 tūkst. t vairāk kā 10.1. apakšpunktā, lielākā atšķirība vērojama savāktā izlietotā plastmasas iepakojuma daudzumā – tiek panākts gandrīz divkārtš savāktā izlietotā plastmasas iepakojuma daudzuma pieaugums (10.3.3. attēls).

10.3.3. attēls. Savāktais izlietotā iepakojuma daudzums, 2020-2035.

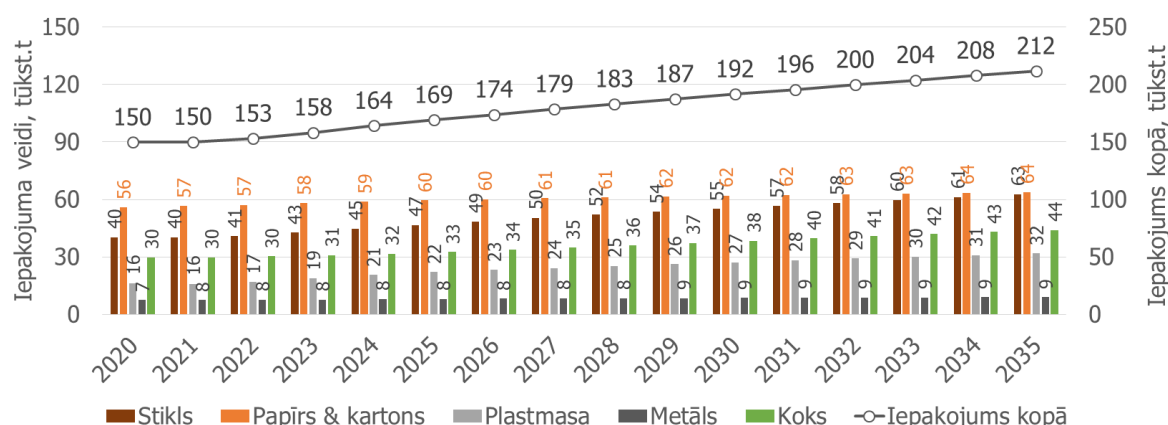
Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

Tā pamatā ir depoizīta sistēmā savāktais dzērienu PET iepakojuma daudzums, kas 2025. gadā ļauj ar uzviņu (par 11% vairāk) izpildīt PET savākšanas mērķi (10.3.4. attēls). Tomēr pēc 2025.gada tik straujš savāktā PET daudzuma pieaugums vairs neseko, un 2029. gada mērķi sasniegt jau neizdosies – savākti tiks 88,95% radītā dzērienu PET iepakojuma.

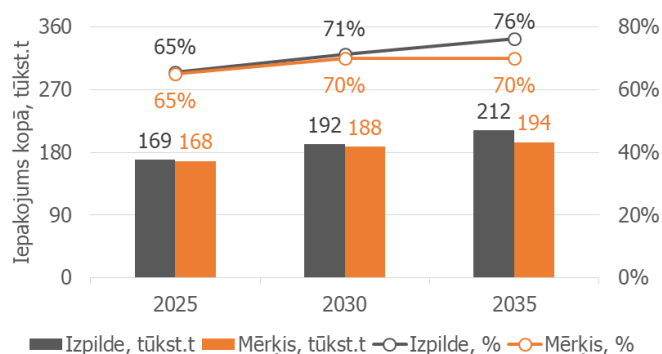
10.3.4. attēls. Dalīti savāktais dzērienu PET iepakojums, mērķis un izpilde, 2020-2035. Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

Palielinās pārstrādātais kopējais izlietotā iepakojuma daudzums, kā arī stikla, plastmasas un metāla daudzums (10.3.5. attēls). Tas ļauj sasniegt kopējo izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķi gan 2025. gadā, gan 2030. gadā. Pieņemot, ka pārstrādes mērķi 2035. gadā saglabāsies 2030. gada līmenī, 2035. gada mērķis tiks izpildīts ar 6% pārsvaru.

10.3.5. attēls. Pārstrādātā izlietotā iepakojuma daudzums, 2020-2035. Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020

Neskatoties uz panākto kopējo pārstrādātā izlietotā iepakojuma un atsevišķu iepakojuma materiālu veidu daudzuma palielināšanos, joprojām neizdosies izpildīt plastmasas iepakojuma (2025. gadā par 4% un 2030. gadā par 1%) un melnā metāla iepakojuma (2025. gadā par 3% un 2030. gadā par 11%) pārstrādes mērķus, savukārt pārējo iepakojuma materiālu veidu mērķi tiks izpildīti pilnībā (10.3.6. attēls).

10.3.6. attēls. Direktīvas 2018/852 noteiktie izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķrādītāji un to izpilde. Avots: SIA “GatewayBaltic”, 2020.

Tiks iegūts viszemākais apglabāto izlietotā iepakojuma daudzums un īpatsvars, 2035. gadā ļaujot sasniegt 47 tūkst.t. Apglabātā izlietotā iepakojuma daudzuma mazināšanās novērojama visiem iepakojuma materiāla veidiem, taču īpaši plastmasas iepakojumam.

Secinājumi:

- 1) Pat īstenojot kompleksu pasākumu kopumu izlietotā iepakojuma rašanās novēršanai un aprites ekonomikas principu ieviešanai, atsevišķu iepakojuma materiāla veidu (plastmasa un melnais metāls) pārstrādes mērķu sasniegšana joprojām paliek liels izaicinājums, kas prasīs ievērojamu resursu ieguldījumu.
- 2) Pastāvot varbūtībai, ka ES var lemt par valsts iemaksu par katru nepārstrādātā izlietotā plastmasas iepakojuma svara vienību 0,80 *euro*/kg apmērā, būtu jānosaka papildu pasākumi, kas ļauj efektīvi sasniegt ievērojamu pārstrādātā izlietotā plastmasas iepakojuma pieaugumu. Ja šāda valsts iemaksa patiešām dalībvalstīm tiks uzlikta, tad atkarībā no īstenotā scenārija Latvijai var nākties maksāt 16 – 22 miljonus *euro* gadā par nepārstrādātā plastmasas daudzumu.

10.4. Pasākumi plāns

10.4.1. pasākums: turpināt atkritumu samazināšanas pasākumu īstenošanu

Aktivitātes:

- 1) pārstrādei derīgo materiālu dalītā vākšanas tālāka pilnveidošana;
- 2) nešķirotu sadzīves atkritumu savākšana ar tai sekojošu atkritumu plūsmas mehānisko šķirošanu 2 vai 3 frakcijās (augsta kaloritāte, zema kaloritāte, bioloģiski noārdāmā frakcija);
- 3) izlietotā iepakojuma dalītās savākšanas sistēmas attīstība līdzšinējā tempā.

10.4.2. pasākums: ieviest papildus pasākumus atkritumu rašanās novēršanai

Aktivitātes:

- 1) pārstrādātā materiāla obligātā minimālā īpatsvara noteikšana dzērienu PET iepakojumam, kas sasniedzams līdz 2025. gadam un 2030. gadam;
- 2) diferencēta dabas resursu nodokļa (DRN) piemērošana, lai veicinātu tādu produktu un materiālu izmantošanu, kas ir sagatavoti atkārtotai lietošanai vai pārstrādāti;
- 3) DRN par atkritumu apglabāšanu turpmāka paaugstināšana;
- 4) aizliegums tirgū laist atsevišķus vienreiz lietojamus plastmasas izstrādājumus, kas attiecas uz iepakojumu, tostarp no putu polistirola izgatavotu pārtikas taru un no

- oksonoārdāmas plastmasas izgatavotus izstrādājumus (saskaņā ar Direktīvas 2019/904 5. panta un pielikuma B daļas prasībām);
- 5) izlietotā iepakojuma dalītas atkritumu vākšanas turpmāka straujāka attīstīšana, panākot, ka visas mājsaimniecības ir nodrošinātas ar atkritumu šķirošanas iespējām.

10.4.3. pasākums : ieviest pasākumus aprites ekonomikas veicināšanai

Aktivitāte:

- 1) depozīta sistēmas ieviešana dzērienu iepakojumam Latvijā no 2022. gada.